

VLOGA MEDIJEV V POLITIČNEM KOMUNICIRANJU**

Povzetek. V prispevku izhajamo iz predpostavke, da na jezikovno vedenje nosilcev političnih funkcij pomembno vpliva dejstvo, ali njihove nastope spremljajo mediji in javnost ali ne. Vendar z analizo ilokucijske strukture političnih govorov na sejah državnega zbora in delovnih teles državnega zbora ugotavljamo, da bolj kot navzočnost medijev na jezikovne strategije politikov vpliva vsebina razprave. Ob sporni temi politiki ostajajo na različnih bregovih, se pa kažejo razlike v stopnji in načinih črnjenja nasprotnika ter stopnji konstruktivnosti razpravljavcev.

Ključni pojmi: politično komuniciranje, mediji, jezikovne strategije, govorjeni jezik

Politično komuniciranje opredeljujejo kot komunikacijsko interakcijo, ki se odvija znotraj področja političnega delovanja in med dvema ali več političnimi dejavniki. Politično komuniciranje omogoča izražanje mnenj, stališč, potreb in interesov različnih socialnih skupin. Pri oblikovanju 'obče volje', usklajevanju mnenj in interesov ter doseganju konsenza opravlja politično korelacijsko funkcijo (Vreg, 2000: 18).

To je le ena od številnih in zelo različnih definicij političnega komuniciranja.¹ Tako kot je težko postaviti mejo med politiko in »nepolitiko«, med političnim in nepolitičnim, prav tako je namreč težko povsem natančno odgovoriti na vprašanje, kaj je politično komuniciranje. Je to samo komuniciranje politikov oz. med politiki ali tudi komuniciranje o politiki? Je to zgolj komuniciranje nosilcev političnih funkcij ali tudi »navadnih« državljanov? Je to, kar govori predsednik države na slovesnosti ob dnevu državnosti, politični govor? Je politično komuniciranje med voditeljem zabavne oddaje na televiziji in politikom, ki nastopa kot gost v tej oddaji? Ali v pismih bralcev o političnih temah najdemo politični govor?

Vreg (2000), na primer, redukcijo političnega komuniciranja na komuniciranje v politični javnosti in političnih institucijah zavrača. Meni namreč, da

* Dr. Nataša Hribar, asistentka na Fakulteti za družbene vede, Univerza v Ljubljani.

** Izvirni znanstveni članek.

¹ V prispevku uporabljam termin politično komuniciranje. Sicer pa so terminološka poimenovanja zelo različna: politični jezik, politični govor, politična komunikacija, politični diskurz, jezik v politiki itd.

je »/č/lovek kot osebnost vir političnega komuniciranja, oblikovanja mnenj, sporazumevanja s sogovorniki in sprejemanja političnih odločitev« (2000: 12). Osnovni model političnega komuniciranja zato gradi na človekovi osebnosti in ga utemeljuje na interakcijskih procesih na intersubjektivni ravni, to temeljno raven pa nato vključuje v višje ravni – v medijsko sfero in v politično javnost (2000: 18–20).

Drugi raziskovalci na to vprašanje gledajo nekoliko drugače. Nekateri politično komuniciranje razumejo v ožjem ali širšem smislu (npr. Burkhardt, 2003), pri čemer jim to v ožjem smislu pomeni zgolj komuniciranje nosilcev političnih funkcij, v širšem smislu pa vsako komuniciranje o političnih vprašanjih; drugi pod pojmi *jezik v politiki*, *politični jezik*, *politični diskurz*, *politična komunikacija*, *politične besedilne vrste* ipd. razumejo tudi npr. jezik zakonodaje (Edelman, 1967; Dieckmann, 1969; 1981; Klein, 1991; 2000), tretji pa v ta okvir vključujejo tako komuniciranje politikov kot tudi nepolitikov ter komuniciranje o politiki in njihovi dejavnosti, kot so npr. medijsko poročanje o političnem dogajanju in druge oblike medijskih diskusij o politiki (McNair, 1995; Schäffner, 1997; tudi Klein, 2000 in dr.).

V tem prispevku se bomo omejili na pojmovanje političnega komuniciranja v ožjem smislu. Ker nas bo zanimal vpliv medijev kot glavnega kanala distribucije političnih sporočil, ki doseže ogromne množice ljudi, ne glede na to, kje se ti nahajajo, na jezikovno delovanje oz. vedenje nosilcev političnih funkcij, smo glede na (potencialno) navzočnost volilcev govorne položaje, v katerih poteka politično komuniciranje, razdelili v dve skupini. V prvo skupino smo vključili znotraj- in medinstitucionalno komuniciranje, tj. komuniciranje med samimi političnimi akterji; primarni naslovniki so politiki. To komuniciranje lahko poteka na treh ravneh: (a) ob navzočnosti javnosti in/ali medijev (na primer seje državnega zbora), (b) brez navzočnosti javnosti in/ali medijev (zaprte seje) in (c) s potencialno navzočnostjo javnosti, ki pa načeloma ni prisotna, so pa prisotni predstavniki medijev (v to skupino smo uvrstili na primer seje delovnih teles državnega zbora, ki so načeloma javne, vendar se jih javnost večinoma ne udeležuje, pa tudi medijev marsikdaj ni). Drugo skupino predstavlja k javnosti usmerjeno komuniciranje političnih akterjev; primarni naslovnik je javnost. V to skupino pa v grobem spadajo (a) nastopi politikov v medijih (na primer v informativnih oddajah, raznih omizjih, intervjujih ipd.) in (b) predvolilna soočenja kandidatov za politične funkcije kot primer izrazito k javnosti usmerjenega komuniciranja.

Cilj raziskave

Pri raziskavi izhajamo iz predpostavke, da nosilci političnih funkcij v različnih govornih položajih uporabljajo različne jezikovne strategije. Te so seveda odvisne od mnogih dejavnikov – vsebine razprave, aktualnosti in

problematičnosti obravnavanih vprašanj, retoričnih in nasploh vedenjskih značilnosti posameznega govorca, stopnje javnosti dogodka, ki jo v največji meri omogočajo množični mediji² in še marsičesa.

Nas bodo zanimali predvsem govorni položaji z bistveno različno stopnjo navzočnosti medijev in s tem (potencialno) navzočnostjo javnosti. Predpostavljamo namreč, da je jezik politikov takrat, ko jih javnost ne spremlja (ali pa ne spremlja množičneje), manj oster in manj kritičen, razprave pa so bolj vsebinske in usmerjene k odgovoru na vprašanja oz. sklenitvi konsenza.

Mediji se neposrednemu³ političnemu dogajanju najočitneje posvečajo v predvolilnem času s pripravo predvolilnih soočenj, ko tudi javnost politično dogajanje v medijih najbolj spremlja. Boh (2001) ugotavlja, da se gledanost televizije v času volilne kampanje precej poveča, še zlasti v zadnjem tednu pred volitvami. Odločilno vlogo pri tem, kot ugotavlja Boh (2001), imajo tudi gostje v predvolilnih oddajah – ljudje veliko bolj spremljajo oddaje, v katerih nastopajo predstavniki parlamentarnih strank, torej politiki, ki jih volilci že poznajo.

Gradivo

V prispevku se omejujemo⁴ zgolj na dve področji znotrajinstitucionalnega političnega komuniciranja z različno stopnjo potencialne navzočnosti volivcev, in sicer sejo državnega zbora in dve seji delovnega telesa državnega zbora.⁵ Predvolilno dogajanje v analizo ni bilo zajeto, saj se predvolilna soočenja, ki jih pripravljajo mediji, z vidika trajanja posameznega govornega nastopa (močna časovna omejitev) in spontanosti govora od sej DZ

² *Medijska pokritost političnega dogajanja se je izrazito razširila in povečala z razvojem interneta. Tako na primer na spletu najdemo magnetograme in za trenutni mandat tudi videoposnetke sej državnega zbora za vse mandate od leta 1996, magnetograme sej delovnih teles od 1996, magnetograme sej kolegija predsednika državnega zbora od 2000 ter poslanska vprašanja in pobude z odgovori nanje prav tako od leta 1996 naprej. Za mandat 1992–1996 dokumentov v zbirkah zakonodajnih postopkov ni, zato tudi na spletnih straneh niso objavljeni. O vlogi interneta v volilni kampanji gl. Luthar idr. (2001).*

³ *Z izrazom neposredno mislimo na neposredne prenose; posredno seveda politiko spremljajo vsak dan s poročanjem o aktualnem političnem dogajanju, organiziranjem intervjujev, okroglih miz ipd., ki v glavnem ne potekajo v živo.*

⁴ *Z analizo jezikovnega delovanja politikov v odvisnosti od stopnje potencialne navzočnosti javnosti se je avtorica tega prispevka ukvarjala že v svoji doktorski disertaciji (Hribar, 2007), osrednje poglavje disertacije, ki analizira strategije jezikovnega delovanja slovenskih politikov, pa je bilo pozneje tudi objavljeno (Hribar, 2009).*

⁵ *Za dve seji delovnih teles smo se odločili iz dveh razlogov: prva izbrana seja (označena z DT-1, gl. tabelo) je bila zelo kratka, obravnavana problematika pa ni bila izrazito sporna in tudi ne izrazito zanimiva za javnost. Spornost je namreč ena tistih prvin političnega komuniciranja, ki odloča tudi o jezikovnem vedenju govorcev (gl. Hribar, 2007). Seja DT-2 je tako izbrana po kriteriju spornost (in aktualnost) obravnavane teme. Ker pa so se s primerjavo dveh sej delovnih teles z različno tematiko pokazale bistvene razlike, smo prvo izbrano sejo ohranili kot del gradiva. Razlike v tematiki so prikazane v nadaljevanju.*

in DT bistveno razlikujejo: obravnavane teme so izbrane vnaprej, časovno zelo omejene, govorečemu pa marsikdaj ni omogočeno, da bi se od teme bolj oddaljil, tj. da bi nasprotnika pokritiziral ali pohvalil svojo stranko. Predvolilna soočenja zato z izbranimi govornimi dogodki niso dovolj primerljiva, da bi lahko izpeljali relevantnejše sklepe.

Tabela 1: GRADIVO, ZAJETO V ANALIZO

Oznaka	Dogodek	Naslov oz. tema dogajanja	Kraj dogajanja	Čas dogajanja	Dostopno na:
DZ	seja državnega zbora	6. redna seja: Obravnava predloga zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o javnih cestah - nujni postopek	DZ RS	26. maj 2009	www.dz-rs.si
DT-1	seja delovnega telesa DZ: Odbor za zunanjo politiko	10. redna seja: 3. točka dnevnega reda: Mednarodna dejavnost državnega zbora	DZ RS	14. maj 2009	www.dz-rs.si
DT-2	seja delovnega telesa DZ: Odbor za gospodarstvo in Odbor za delo, družino, socialne zadeve in invalide - skupna seja	3. nujna seja: 1. točka dnevnega reda: Problematika naraščajoče brezposelnosti v Republiki Sloveniji	DZ RS	9. april 2009	www.dz-rs.si

Že zgoraj smo zapisali, da so seje DT v primerjavi s sejami DZ medijsko manj podprte, pa tudi javnost jih spremlja bistveno manj: seje DZ prenaša nacionalna televizija, sej DT ne; seje DZ so na spletni strani DZ RS dostopne v obliki magnetogramov in tudi videoposnetkov, za seje DT so na voljo le magnetogrami, pa še ti marsikdaj jezikovno nepregledani; da javnost sej DT, čeprav so te načeloma javne, ne obiskuje, mi je v letu 2004 potrdil tudi tedanji sekretar v državnem zboru (ustna informacija); na seji DT-1 je nenavzočnost javnosti in tudi medijev eksplicitno izrazil eden od članov odbora, ki je prav zaradi tega sejo imenoval kar zaprta:

In jaz res ne bi rad videl, da bom javno polemiziral s stvarjo, ki smo jo na zaprti seji sprejeli sedajle oziroma ni več zaprta, ampak ni novinarjev, tako da je praktično isto, kot bi bila zaprta, da odločamo o nečem kar tako zato, ker bi radi.⁶

Na seji DT-2 se je o nenavzočnosti medijev razvila prava polemika:

⁶ Kot se je pokazalo pozneje v razpravi, je nekaj novinarjev vendarle bilo v dvorani. Skoraj zagotovo pa na seji ni bilo predstavnikov laične javnosti.

POSLANEC MANJŠE OPOZICIJSKE STRANKE: /V/ mandatu 2004–2008 smo že imeli eno izredno sejo, ki je bila posvečena revščini in nezaposlenosti /.../. Jaz ne vem, zakaj danes ni medijev. Verjetno ne želite, da bi o tem razpravljali z javnostjo. Ne, ne, nismo vključeni v prenos, ko bi lahko bili. Ta tematika zadeva večinsko populacijo Slovencev in verjetno bi bilo prav, da nas sliši širša množica.

REPLIKA POSLANCA MANJŠE KOALICIJSKE STRANKE: Mene je presenetilo, da uvodničar ni pogrešal kamer oziroma še več medijev, z vsem spoštovanjem do predstavnikov medijev, ker je očitno tudi seja sklicana ravno s tem namenom, da se problemi prikazujejo drugače, kot nakazuje dnevni red zelo resne problematike in predstavitve ukrepov za reševanje, ne pa razčiščevanje z vsemi in vsakomer za nazaj.⁷

TV Slovenija dogajanju na seji delovnega telesa (DT-2), ki je trajala 4 ure in 39 minut, ni namenila niti besede – ne v Dnevniku ne v Odmevih isti dan, prav tako ne v jutranjih in dopoldanskih Poročilih prihodnji dan (seja se je namreč končala malo pred 19. uro, zato smo pregledali tudi poročila prihodnjega dne). Seji DZ, ki je sicer trajala 14 ur in 42 minut (končala se je 42 minut po polnoči), pa so v osrednjem televizijskem dnevniku TV Slovenija še isti dan namenili skupno 6 minut in 28 sekund. Izpostavili so tri točke dnevnega reda; pri eni se je novinarka oglašala neposredno iz parlamenta, pri dveh pa so v poročilo vključili tudi nekaj replik poslancev.⁸ Tisti dan prva obravnavana točka, ki smo jo v analizo zajeli v tem prispevku, je v osrednji dnevnoinformativni oddaji dobila mesto tudi v uvodnem napovedniku. Ustvarjalci oddaje so jo napovedali z besedami: *Poslanska podpora novim vinjetam, v Bruslju še niso zadovoljni*.

Metoda dela

Za razčlenitev besedilnega gradiva oz. ugotavljanje funkcij posameznih izrekov ter besedila kot celote smo izbrali analizo ilokucijske⁹ strukture besedila (gl. Brinker 2000). Če izhajamo iz tega, da je besedilo mogoče členiti na osnovne ilokucije, potem lahko besedilo definiramo kot zaporedje osnovnih ilokucijskih dejanj, besedilno strukturo pa kot »ilokucijsko strukturo«, tj. kot hierarhijo različnih tipov govornih dejanj. Enostavno ilokucijsko

⁷ Vsi zapisi besedil so povzeti po objavljenih magnetogramih (www.dz-rs.si), odpravljene so le jezikovne in druge napake.

⁸ Zanimiva bi bila raziskava medijskega poročanja o dogajanju v parlamentu oz. analiza, čemu dajo mediji poudarek, ko iz večurne razprave izpostavijo samo nekaj replik.

⁹ Utemeljitelj teorije govornih dejanj J. Austin (1990) govorno dejanje deli na tri poddejanja: lokucijsko dejanje ali dejanje izrekanja, ilokucijsko dejanje ali dejanje vplivanja in prelokucijsko dejanje ali dejanje učinkovanja.

dejanje, ki je izpeljano neposredno iz stavčnega naklona (pripovedni, vprašalni, velelni stavki), velja za osnovno enoto zgradbe besedila. Predpostavi se prevladujoče ilokucijsko dejanje, ki označuje prevladujoči, celostni cilj besedila in ki je podprto z dodatnimi, podrejenimi ilokucijami (Brinker, 2000: 171–2).

Vlogo medijev kot posrednika med politiki in javnostjo bomo preverjali z analizo jezikovnega delovanja politikov v dveh različnih govornih položajih, ki smo ju predstavili zgoraj. Nosilce političnih funkcij in njihovo jezikovno vedenje bomo obravnavali glede na to, ali politik pripada vladajoči ali opozicijski stranki. S primerjalno analizo bomo ugotavljali, ali se z manjšanjem stopnje potencialne navzočnosti javnosti manjša tudi stopnja in spreminjajo načini črnjenja predstavnikov nasprotnih političnih taborov ter stopnja in načini predstavljanja sebe in svoje politične opcije v pozitivni luči.

V nadaljevanju pa nas bo predvsem zanimalo, ali je v medijsko posredovani oz. medijsko bolj podprti in v javnosti bolj spremljani politični komunikaciji črnjenja nasprotnika bistveno več kot v drugih govornih položajih, in ugotavljali, kako se na morebitne take napade odzivajo člani vladajočih strank. Na osnovi rezultatov analize bomo odgovorili na vprašanje, ali je v tistih govornih situacijah, ki so javnosti bolj in lažje dostopne oz. ki jih javnost množičneje spremlja, kritike nasprotne politične opcije (bistveno) več kot takrat, ko politiki vedo, da javnost njihovih govornih nastopov ne spremlja oz. jih ne spremlja bolj množično, bolj poglobljeno in s tako velikim zanimanjem.

Strategije jezikovnega delovanja politikov v političnem komuniciranju

Ob osnovnih predpostavkah, na katerih temelji tudi ta prispevek, da se nosilci političnih funkcij v različnih govornih položajih glede na (potencialno) navzočnost javnosti oziroma volilcev jezikovno vedejo različno ter da je njihovo politično delovanje v celoti usmerjeno v pridobivanje in krepitev politične moči, so se na podlagi gradiva (gl. Hribar, 2007; 2009) izluščili štirje temeljni vzorci jezikovnega delovanja:

(1) Spodbijanje zaupanja javnosti oz. volivcev v političnega nasprotnika – kaže se predvsem kot črnjenje nasprotnika, opozarjanje na tisto, kar je ta naredil negativnega, nepravilnega, neugodnega, pri čemer so posebej poudarjene negativne, neugodne posledice, do katerih so pripeljala negativna dejanja oz. nepravilne odločitve nasprotne strani. S prikazovanjem negativnega v zvezi z nasprotnikom skušajo politiki v očeh javnosti ustvariti negativno podobo političnega nasprotnika in s tem izpodbiti morebitno zaupanje volilcev vanj oz. še utrditi prepričanje tistih volivcev, ki niso na strani nasprotnika, da mu na prihodnjih volitvah ne kaže izkazati podpore.

(2) *Spodbijanje verodostojnosti nasprotnikovih izjav* – strategija, značilna zlasti za opozicijo, ki skuša z nizanjem negativnih podatkov, povezanih z vladajočo politično opcijo, to čim bolj obremeniti, jo prikazati v čim bolj negativni luči. Ta strategija se pojavlja predvsem v odzivih na prejšnje izjave političnih nasprotnikov.

(3) *Krepitev lastne verodostojnosti* – govoreči skuša podpreti svoje pretekle ali pravkar izrečene izjave, tako da bodisi navede razloge, ki potrjujejo veljavnost povedanega, se sklicuje na določene vire ali pa izrečeno zgolj podkrepi z natančnejšo obrazložitvijo oz. navedbo konkretnih primerov.

(4) *Pridobivanje, ohranjanje in krepitev zaupanja volilcev* – govoreči skuša pridobiti zaupanje tistih volilcev, ki dotlej svojih glasov niso namenjali stranki, ki ji sam pripada, ali pa ohraniti in morda še okrepiti zaupanje tistih volilcev, ki so bili že dotlej na strani govorčeve politične opcije.

Vse štiri naštetje strategije, ki jih je avtorica prispevka razvila ob gradivu iz let 2003 in 2004 (mandat 2000–2004, državnozborske volitve 2004), ko je bilo razmerje sil v parlamentu povsem drugačno, kot je danes in kot je bilo še v prejšnjem mandatu,¹⁰ so se kot osrednje pokazale tudi na novem gradivu, ki smo ga uporabili za tokratno raziskavo.

Mediji kot posrednik med politikom in javnostjo

Množični mediji, zlasti televizija, radio in v zadnjem času internet, so najpomembnejše sredstvo politične propagande, saj jih gleda, posluša in bere milijonsko občinstvo (Pečjak 1995: 160). Nosilci političnih funkcij se te vloge medijev in njihove vseprisotnosti ves čas dobro zavedajo ter v skladu s tem tudi (jezikovno) delujejo; bodisi s kar neposrednim nagovarjanjem javnosti, kar se dogaja zlasti v televizijskih oddajah (npr. *Gledalci se gotovo spomnijo...*),¹¹ ali pa posredno, s kritiziranjem nasprotne strani, opozarjanjem na njihove neizpolnjene predvolilne obljube ipd.

Vladajoča politična struktura in opozicija sta večinoma na različnih bregovih prepričanj in stališč. Pravzaprav je primarna vloga opozicije, da

¹⁰ Mandat 2000–20004: največja vladna stranka Liberalna demokracija Slovenije, največja opozicijska stranka Socialdemokratska stranka.

Mandat 2004–2008: največja vladna stranka Socialdemokratska stranka, največja opozicijska stranka do 2007, ko je stranko zapustilo veliko njenih članov, Liberalna demokracija Slovenije, pozneje Socialni demokrati (do aprila 2005 Združena lista socialnih demokratov).

Mandat 2008–2012: največja vladna stranka Socialni demokrati, največja opozicijska stranka Socialdemokratska stranka.

¹¹ Več gl. v Hribar (2007: 189–90).

spremlja delovanje vlade, ga kritično ocenjuje in vrednoti ter predlaga alternativne rešitve (Ropret, 2005). Najsplošnejša in – kar dokazuje tudi besedilno gradivo (gl. Hribar, 2009) – najobičajnejša vloga opozicije je in ostaja kritika oblasti, vendar pa mora biti ta resna in profesionalna, da opozicija ne izgubi svoje verodostojnosti.

V nadaljevanju predstavljamo temeljne načine jezikovnega delovanja poslancev na izbranih sejah DZ in DT.

Državni zbor

Pri predstavnikih opozicije (zlasti največje opozicijske stranke) lahko na sejah DZ opazimo tri temeljne načine jezikovnega delovanja: (1) napad na vladajoče stranke, (2) poudarjanje lastnih pozitivnih ravnanj v preteklem mandatu, ko je bila sedanja opozicijska stranka največja vladna stranka, (3) odgovori na očitke nasprotne strani, česa sedanja opozicija ni napravila, ko je bila na oblasti.

Pri napadanju vladajočih strank opozicijski poslanci v glavnem naštevajo negativna dejanja in odločitve nasprotne strani, pogosto z uporabo leksike z negativno konotacijo (*zakon je škodljiv, nekorekten, nepošten; vlada je naredila škodo; vlada je pokleknila pred EU*), zelo opazna je tudi ironija:

Cel zakon je ena neumna in škodljiva paradigma, očitno, te nove vlade. Kajti nastala je zanimiva situacija, rezultat teh novih vinjet je, da se bodo storitve za slovenske državljane podražile skoraj za dvakrat, država pa bo – zanimivo – pobrala manj denarja. To je res zanimiva situacija. Državljanji bomo plačali več, država pa bo dobila manj. Se pravi, bomo vsi skupaj imeli manj. To očitno zmore samo ta vlada, drugi vladi očitno kaj takega ne bi uspelo.)¹²

Govorci ob tem pogosto igrajo na čustva ljudi, ki so zaradi slabih odločitev vlade oškodovani: *Slovenci in Slovenke bomo plačevali več za uporabo avtocest, država bo pa imela manj denarja. To je fenomen. Jaz v začetku nisem mogel verjeti.*

Kadar se govoreči z nasprotno stranjo vendarle strinja ali ji pripiše kako pozitivno dejanje ali odločitev, pa to strinjanje ali pohvalo velikokrat takoj nato omeji:

¹² Searle (1979: 112–3) ironijo definira kot govorno dejanje, pri katerem dobesedni in sporočeni pomen nista prekrivna. Zelo grobo ironijo označi kot izrek, ki je – če ga razumemo dobesedno – očitno neprimeren v dani situaciji. Prav zaradi njegove očitne neprimernosti ga je naslovnik prisiljen preinterpretirati tako, da postane primeren za dano situacijo. In najbolj naraven način za to je – tako Searle – razumevanje izreka v nasprotnem pomenu od izrečenega.

*Strinjam se s kolegi iz opozicije, da je dejansko uvedba vinjet bila začasna oziroma prehodni sistem, tako kot je bilo rečeno. Vendar ta začasnost oziroma prehodni sistem traja, traja in traja.*¹³

Predstavniki koalicije na sejah DZ večinoma odgovarjajo na očitke ali nastopajo v obrambni vlogi. Obrambo gradijo tudi na protinapadnih, ki so pravzaprav kritika prejšnje vlade:

Najprej o tem, kaj je sedanji vladi uspelo. Tudi prejšnja vlada je bila dokaj uspešna pri tem, kaj ji je uspelo. Uspelo ji je na primer blokirati milijone in milijone evrov evropskih sredstev na podlagi predvolilnega bombončka, ki se je pokazal tako slab in neustrezen, da celo prejšnji predsednik vlade, Janez Janša, je, ko je bil še predsednik vlade, priznal, da bo treba sedanji sistem spremeniti.

ali pa svoja stališča in odločitve utemeljujejo s primerjavami:

Pritiski Evropske unije – tudi Avstrija je poskusila z uvedbo polšvicarskega sistema pred leti in tudi Avstrija je bila deležna enakih pritiskov, enakih očitkov in tudi Avstrija je svoj sistem spremenila.

Argumentacija je na sejah DZ pogosto zgolj v službi krepite verodostojnosti lastnih že izrečenih izjav. Pravih argumentov je malo oz. jih sploh ni. Govorci se sklicujejo na različne vire, strokovne in druge avtoritete oz. na stroko nasploh, poudarjajo, da je trditev mogoče preveriti ipd.

Delovno telo državnega zbora

Komunikacija na sejah delovnih teles je v primerjavi s sejami DZ bistveno manj formalna, kar dokazujejo že sami nagovori navzočih poslancev; medtem ko se na sejah DZ skoraj brez izjeme naslavlja z *gospod [priimek]* ali *spoštovani kolega [priimek]* ipd., na sejah DT marsikdaj zasledimo naslavljanje zgolj z osebnim imenom in tikanje: *Jože, spomni se; ne vse tako slabo vzeti, Tone, ker ni bilo mišljeno; Absolutno se strinjam s predlagateljem, kakor tudi s predsednikom, ki si dejal, da podpiraš ta sklep.* Tudi vrstni red

¹³ Gre za dvostavčne strukture tipa »sicer velja A – ampak B«. Razmerje med stavkoma dvostavčne zveze Karlik (Karlik-Grepl 1998: 356) opisuje kot »A sicer velja, vendar je njegova veljavnost glede na pričakovano, ki iz te veljavnosti izhaja, nerelevantna; v B je ta nerelevantnost popravljena«. V prvem stavku torej govoreči nasprotni strani sicer prizna določena pozitivna, ugodna, ustrezna dejanja ali rezultate, v drugem stavku pa to priznanje omeji z navedbo tiste okoliščine, ki relevantnost pozitivnega iz prvega stavka izniči ali močno zmanjša. Podrobneje o tem v Hribar (2009).

razpravljalcev in čas, ki ga ima član odbora na voljo za svojo razpravo, sta bistveno bolj fleksibilna.

Kot že omenjeno, smo analizirali dve seji DT, razlika med njima pa je bila v stopnji aktualnosti obravnavanega vprašanja in stopnji različnosti pogledov na določeno vprašanje oz. spornosti teme. Ker je bila najprej analizirana seja DT-1, kjer so člani odbora razpravljali o mednarodni dejavnosti DZ (stroški potovanj nosilcev javnih funkcij idr.), se je na prvi pogled zdelo, da je komunikacija v delovnih telesih na neki povsem drugi ravni kot na sejah DZ. Predstavniki opozicije so nasprotno stran kritizirali le izjemoma. Kadar je član odbora izrazil kritiko, ta velikokrat ni bila usmerjena na konkretnega poslanca, temveč na neustreznost oz. absurdnost *pravilnika*, ki ga je nekdo sprejel, oz. na *tistega, ki je to pisal* (raba tretje osebe in nedoločnih zaimkov). Člani odbora so pritrjevali mnenjem drugih članov, tudi če so bili ti iz nasprotnega političnega tabora, kar na sejah DZ zasledimo redko: *Jaz se strinjam s tem, kar je Tone rekel, pa vsi drugi, ampak dejansko je tu tako, da tudi oddelek včasih ravna svoje glavo in si po svoje to tolmači. Poslanci smo zadnji hlapci v tej hiši ...* Zadnji primer tudi kaže, da so člani odbora vsaj na izbrani seji stopili skupaj in skupno nastopili proti »zunanjemu nasprotniku«, ki dela mimo njih oz. ne upošteva mnenja odbora. To odseva tudi v izražanju ugovorov in nestrinjanja z drugimi člani, ki je bilo v glavnem zelo previdno, včasih celo vljudno.

Povsem drugačna je bila slika na seji DT-2, kjer so člani dveh odborov na skupni seji razpravljali o problematiki naraščajoče brezposelnosti v Sloveniji. Predstavniki opozicije so že takoj na začetku opozorili na nenavzočnost medijev, ki bi po njihovem mnenju na taki seji morali biti (gl. citat zg.), predstavnik vladajoče stranke pa se je zavzel za konstruktivnost z obeh strani in s tem okrcal opozicijo, ki po njegovem mnenju vsako priložnost izrabi za »razčiščevanje z vsemi in vsakomer za nazaj«. In res: predstavniki opozicije, zlasti tiste stranke, ki je bila v prejšnjem mandatu vladajoča stranka, svoj čas in prostor večinoma izrabljajo za to, da poudarjajo, kaj vse so sami predlagali, ko se jim je mandat iztekal,¹⁴ pa sedanja vlada njihovim predlogom ni prislughnila. Po drugi strani pa se mnogi predstavniki vladajočih strank – namesto da bi podali predloge ter utemeljevali svoje ravnanje in odločitve – na očitke opozicije odzivajo s protinapadi, čeprav na začetku poudarijo, da želijo konstruktivno razpravo:

Spoštovane in spoštovani! Moram reči, da za razliko od koga drugega sem vesel te priložnosti, da lahko danes na skupni seji odborov razpravljamo o tej problematiki. Verjamem v dobronamernost opozicije.

¹⁴ Takrat se je namreč začela svetovna gospodarska kriza, posledično pa je prišlo do povečanja brezposelnosti tudi pri nas.

Obžalujem pa konotacijo, ki veje iz celotnega teksta, kot nam ga je opozicija danes predlagala, in tudi nekako iz tekstov. Iz tega, kar so nekateri predstavniki opozicije danes tu povedali, bi lahko zaključil, da če bi upoštevali njihove predloge ukrepov, bi ne le rešili Slovenijo pred recesijo, ampak najmanj še Evropo, če ne celo sveta. Predlagam, da se enkrat zmenimo in se nehamo igrati namizni tenis. Jaz obljubim, da če vi končate z nekaterimi popolnoma nepotrebniimi, če ne celo lažnimi interpretacijami dela vlade in iskrenega truda, ki ga vlada vlaga v reševanje te krize, vas tudi jaz ne bom več obtoževal, da ste povečali zadolženost države za dvakrat v zgolj štirih letih, prodali zlate rezerve, razkrojili praktično celoten javni sektor, vključno z mehanizmi, ki bi jih danes nujno potrebovali, kot so sklad dela in aktivna politika zaposlovanja. Omogočili tajkunizacijo in to, da se je v štirih letih v Sloveniji bolj ukvarjalo s tem, kaj bomo privatizirali in kako se bo koncentriralo bogastvo v naši skupnosti, ne pa, kaj bomo ustvarjali. Da ste razmišljali do naslednjih volitev in zato vladi pustili dediščino brez pripravljenih projektov. Upam, da lahko obljubim, da bo naša vlada, tudi če izgubi naslednje volitve, vam pustila zadosti razvojnih programov, da boste imeli kaj početi. Naj preidem na vsebino današnje seje.

Ugotovitve

Odgovor na izhodiščno vprašanje, ali se nosilci političnih funkcij v tistih govornih položajih, kjer javnost ni prisotna v večji meri ali pa sploh ne, jezikovno vedejo drugače kot na primer na sejah državnega zbora, ki so medijsko veliko bolj podprte, je le deloma lahko pritrديلen. Analiza sicer ne prav obsežnega gradiva je namreč pokazala, da strategije jezikovnega delovanja nosilcev političnih funkcij niso toliko odvisne od govornega položaja oz. (ne)navzočnosti medijev in javnosti, temveč bistveno bolj od vsebine, o kateri se razpravlja. Če je tema razprave sporna, potem predstavniki različnih političnih polov očitno ostajajo na različnih bregovih. Predstavniki opozicije v svojih govorih kritizirajo vlado, da je neučinkovita, da se na probleme odziva prepočasi, da sprejema nesmiselne in škodljive odločitve, predstavniki vladajoče stranke pa se na te napade dostikrat odzivajo s protinapadom, češ da je sedanja opozicija v preteklem mandatu imela možnost, da bi zadeve lahko bolje opravila, pa jih ni.

Kljub spornosti teme in neenotnosti mnenj predstavnikov koalicije in opozicije pa vendarle lahko ugotovimo, da je bilo na seji delovnega telesa opaziti več konstruktivnosti v smislu podajanja predlogov, kaj bi bilo dobro ali treba storiti. To sicer opazimo tudi na sejah državnega zbora, vendar tam le redko brez dodatnega kritičnega tona. Ob tem je treba poudariti, da so se v zadnjih letih razmerja moči v slovenski politiki precej premešala, kar se

očitno kaže tudi v jezikovnem delovanju politikov. Za mandat 2000–2004, ko je bila že dolga leta skoraj ves čas na oblasti ena stranka, je analiza jezikovnega delovanja politikov pokazala, da se vladajoča stranka v svojih govornih nastopih večinoma zgolj odziva na napade nasprotni strani (gl. Hribar, 2007). Ko so se po volitvah 2004 razmerja moči v parlamentu zamenjala, so se povsem verjetno zamenjale tudi strategije jezikovnega delovanja. Z letom 2008, ko je na oblast prišla stranka, ki je bila v prejšnjih mandatih kdaj v koaliciji, kdaj pa v opoziciji, so se jezikovne strategije ponovno spremenile. Kako, bomo lahko natančneje ugotavljali šele čez čas; besedila, ki smo jih zajeli v tokratno analizo, so namreč nastala po zgolj pol leta delovanja sedanjih vlade.

LITERATURA

- Austin, John L. (1990): *Kako napravimo kaj z besedami?* Ljubljana: Založba ŠKUC, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Boh, Tomaž (2001): Samopredstavitve strank in medstrankarska soočenja kot orodje političnega prepričevanja. *Teorija in praksa* 38(5): 832–47.
- Brinker, Klaus (2000): *Methoden. Textstrukturanalyse.* V Klaus Brinker idr. (ur.), *Text- und Gesprächslinguistik: Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung*, 1. zvezek, 164–75. Berlin, New York: Walter de Gruyter.
- Burkhardt, Armin (2003): *Das Parlament und seine Sprache. Studien zur Theorie und Geschichte parlamentarischer Kommunikation.* Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Dieckmann, Walther (1969): *Sprache in der Politik: Einführung in die Pragmatik und Semantik der politischen Sprache.* Heidelberg: Winter.
- Dieckmann, Walther (1981): *Politische Sprache, politische Kommunikation.* Heidelberg: Winter.
- Edelman, Murray (1967): *The Symbolic Uses of Politics.* Urbana, Chicago, London: University of Illinois Press.
- Hribar, Nataša (2007): *Sodobni slovenski politični jezik: doktorska disertacija.* Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko.
- Hribar, Nataša (2009): Strategije jezikovnega delovanja v slovenski politični komunikaciji. *Slavistična revija* 57(3): 381–97.
- Klein, Josef (1991): *Politische Textsorten.* V Klaus Brinker (ur.), *Aspekte der Textlinguistik*, 245–78. Hildesheim: Verlag Georg Olms.
- Klein, Josef (2000): *Textsorten im Bereich politischer Institutionen.* V Klaus Brinker idr. (ur.), *Text- und Gesprächslinguistik*, 1. zvezek, 732–55. Berlin, New York: Walter de Gruyter.
- Luthar, B., Kuzmanič, T., Dragoš, S., Velikonja, M., Bašić Hrvatina, S., Kučić, L. J. (2001): *Mit o zmagi levice: Mediji in politika med volitvami 2000 v Sloveniji.* Ljubljana: Mirovni inštitut.
- McNair, Brian (1995): *An Introduction to Political Communication.* London, New York: Routledge.
- Pečjak, Vid (1995): *Politična psihologija.* Ljubljana: samozaložba.

- Ropret, Nataša (2005): Vloga in moč opozicije v samostojni Sloveniji: diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Schäffner, Christina (ur.) (1997): Analysing political speeches. Clevedon idr.: Multilingual Matters LTD.
- Searle, John R. (1979): Expression and meaning: studies in the theory of speech acts. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vreg, France (2000): Politično komuniciranje in prepričevanje. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Viri

- Državni zbor Republike Slovenije > Seje > Spremljanje sej > Seje državnega zbora.
Dostopno na: <http://www.dz-rs.si/> (zadnji dostop: november 2009).
- Državni zbor Republike Slovenije > Seje > Spremljanje sej > Seje delovnih teles.
Dostopno na: <http://www.dz-rs.si/> (zadnji dostop: november 2009).